

پرسه‌ای در دنیای بازیگری سینما

جام جم آنلاین: هیچ شکی نیست که بازیگری بزرگ‌ترین و سوسه سینماست و در میان انواع کالاهای جذابی که پشت ویتترین سینما چیده شده، اولین چیزی است که به چشم می‌آید و دلبری می‌کند

جام جم آنلاین: هیچ شکی نیست که بازیگری بزرگ‌ترین و سوسه سینماست و در میان انواع کالاهای جذابی که پشت ویتترین سینما چیده شده، اولین چیزی است که به چشم می‌آید و دلبری می‌کند. بازیگری به عنوان یک هنر و حرفه سینمایی در کشور ما موقعیت‌های مختلف تاریخی را طی کرده و فراز و فرودهای مختلفی داشته است.

محصول این فرآیند پربین و خم تاریخی بدون شک دسترسی بازیگری به سطوح بالاتری از این هنر - حرفه در کشور ما بوده که دست‌کم یکی از مصادیق این مدعا جوازی است که بازیگران ما در جشنواره‌های بین‌المللی دریافت کرده‌اند که نمونه آخر آن موفقیت گروهی از بازیگران فیلم جدایی نادر از سیمین در جشنواره برلین بود.

مقایسه بازیگری در سینمای قبل و بعد از انقلاب بویژه 2 دهه اخیر نشان می‌دهد که بازیگری در کشور ما از شیوه‌های تیپیکال و نمایشی که واجد یک نوع اغراق‌گرایی و گل درشتی در سبک بازیگری بود به وجوهی رئالیستی‌تر و شخصیت‌محور دست یافته و گاه به عنصری برجسته و متمایز در کنار سایر عناصر و عوامل یک ساختار سینمایی بدل شده است. برای درک این موضوع می‌توان خود بازیگران و کارنامه آنها را نیز ملاک قرار داد و این پیشرفت و ارتقای حرفه‌ای را درک کرد. مثلاً کافی است به جنس بازی‌های جمشید هاشم‌پور در دهه 60 با نام مشهور جمشید آریا نگاهی بیندازید و آن را با توانایی و ظرفیت‌های بازیگری‌اش در دهه 80 مقایسه کنید تا از طریق همین نمونه به ارتقا و تکامل سطح بازیگری در سینمای ایران پی ببرید. یا ظهور بازیگرانی مثل پرویز پرستویی، رضا کیانیان، مرحوم خسرو شکیبایی، مهدی هاشمی، فاطمه معتمدآریا، حمید فرخ‌نژاد و بازیگران نسل جوان‌تر مثل شهاب حسینی، بهرام رادان، حامد بهداد، نگار جواهریان، ترانه علیدوستی و... گواه صادقی است بر این‌که سینمای ایران هیچ زمانی به اندازه مقطع کنونی صاحب بازیگران خوب و حرفه‌ای نبوده است.

نمایش انسان برای انسان

بازیگری از جمله مشاغل است که از یک سو به استعداد و توانایی‌های ذاتی انسان بستگی دارد و از سوی دیگر متکی به دانش و مهارت‌های آموزشی است اما نکته ظریفی که در این حرفه، واجد اهمیت است نمایش انسانی برای خود انسان است. امین تارخ یکی از بازیگران مشهور و مدرس این حرفه در این باره معتقد است: در بازیگری برخلاف هنرهای دیگر که در آن هنرمند برای بیان مفاهیم از یک ابزار خارج از پیرامون انسان بهره می‌گیرد، فراتر از مفهوم انسانی نمی‌رود و ابزار بازیگر چه به لحاظ درونی و چه به لحاظ بیرونی، خود انسان است.

امین تارخ با بیان این مطلب که هنوز مشخص نیست که بازیگری چیست، می‌افزاید: سخنرانی درباره این که «بازیگری چیست؟" نسبت به خود بازیگری، بسیار سخت‌تر است. در کتاب بازیگری سینما می‌خواندم که نوشته بود صحبت کردن و نوشتن درباره بازیگری به سختی شکستن شاخ دیو است! این درست است که همه هنرها در مورد و در ارتباط با انسان است. ولی اگر یک تعریف عام بخواهیم از بازیگری ارائه کنیم، به نظرم بازیگری به نمایش گذاشتن یک شخصیت انسانی توسط انسان و برای انسان است.

موانع پیش روی بازیگران

مشکلات بازیگری در سینمای ایران تا حدودی منحصر به فرد است، چرا که جنس بحران سینمای ایران از جنس بحران سینمایی چون هالیوود نیست. در سینمای کشور ما 2 مشکل نرم‌افزاری و سخت‌افزاری حیات تمام مشاغل سینمایی را تهدید می‌کنند.

مشکل فیلمنامه و کمبود سینماها، به نوبه خود هم باعث ایجاد مشکلات فراوانی در سینمای ایران می‌شوند و هم تأثیر مستقیمی بر بازیگری دارند. به‌طور معمول در سینماهایی که از ضعف فیلمنامه رنج می‌برند، اولین چیزی که قربانی می‌شود شبکه روابط متنوع در فیلمنامه است، چرا که فیلمنامه‌نویسان در شرایط سینمای بحرانی که حیات و ممات صنعت سینما به گیشه وابسته می‌شود و گیشه هم انتظارات قشری و سطحی دارد، سعی می‌کنند نسخه‌های آزموده شده در فیلمنامه‌نویسی را تکرار کنند و این خود باعث محدودیت در قصه شبکه روابط و طبیعتاً بازیگرانی می‌شود که فرار است در این شبکه روابط نقش بازی کنند. در این صورت بیشتر قصه‌ها حول بن‌مایه‌های تکراری می‌چرخد و تهیه‌کنندگان ترجیح می‌دهند در این قصه‌ها و شبکه‌های روابط از چهره‌های آشنا و

امتحان پس داده استفاده کنند. این چنین می شود که بسیاری از بازیگران در سینمای بدنه ای ایران پیوسته برای تماشاگر تکرار می شوند و شبکه تبلیغاتی سینما و مطبوعات به ناگزیر از آنها ستاره می سازد؛ ستاره هایی که جای بازیگران کارآموده و کاربرد را تنگ می کنند و تماشاگر را به دیدن خودشان عادت می دهند.

بحران میانسالی بازیگران

اگر نگاهی به سینمای هالیوود بیندازیم می بینیم که هنوز برای بازیگران میانسالی چون آل پاچینو، داستین هافمن، رابرت دنیرو، جودی فاستر و حتی بازیگران پیرتر نقش هست، اما در سینمای ایران بنا به دلایلی که ذکر شد برای بازیگرانی که سنین جوانی را پشت سر گذاشته و به پختگی رسیده اند، دیگر نقشی نیست یا اگر هم هست آنقدر حاشیه ای و کم اهمیت است که امکان درخشش آنها در آن نقش بسیار محدود است. اکثر واگذاری نقش ها به این افراد از سر ارادت یا احترام است و از کوله بار تجربه ای که این گونه بازیگران در طول سالیان اندوخته اند عملاً هیچ بهره ای برده نمی شود.

دستمزد بازیگران و حاشیه های آن

یکی از مسائل چالش برانگیزی که بویژه در سال های اخیر در ارتباط با حرفه بازیگری مطرح بوده میزان و تعیین دستمزدهای آنهاست. از یک سو عموم مردم بر این گمانند که بازیگران از حقوق و دستمزد بالا و حتی نجومی برخوردارند و از سوی دیگر بسیاری از بازیگران از پایین بودن میزان دستمزد خود گله می کنند. اما آنچه در این سال ها به محل مناقشه و چالش در صنف بازیگری منجر شده نابسامانی و نبود قوانین و مقررات معین و منسجم برای تعیین دستمزد بازیگران است.

نکته: در شغل بازیگری نیز مثل هر حرفه و فن دیگری همواره شاهد ظهور مشاغل یا مدعیان کاذبی هستیم که بدون تجربه و به دلیل برخی دلایل و سفارش و میانبرهای غیرحرفه ای وارد این حوزه شده و ره صدساله را یک شبه طی کرده اند. داود رشیدی، رئیس انجمن بازیگران سینمای ایران در چگونگی تعیین سقف دستمزد برای بازیگران می گوید: ابتدا باید ببینیم که چطور می توان سقف دستمزد را تعیین کرد. به نظر می رسد یک گروه کارشناس از بازیگران باید شورایی تشکیل دهند تا با در نظر گرفتن توان بازیگران و کارشناسی کار آنان در مورد رقم های دستمزد اعمال نظر کنند. او ادامه می دهد: مهم تر از تصویب طرحی در این زمینه اجرایی کردن آن در عمل است. اما آمادگی انجمن بازیگران را برای ارائه طرح ها و راهکارهایی در این زمینه و مقابله با حضور بازیگران با پشتوانه مالی در سینما اعلام می کنم. رضا کیانیان، بازیگر توانای سینمای ایران نیز در این باره می گوید: دستمزد بازیگر را در واقع 2 چیز تعیین می کند؛ یکی پولی است که مردم بابت تماشای او در یک فیلم می پردازند و با دیدن عکس و اسمش در تبلیغات فیلم به سینما می روند. دوم این است که بازیگر چقدر اعتبار هنری دارد. این اعتبار هنری هم البته به شکلی باز به همان موضوع دستمزد و گیشه برمی گردد.

ظهور نابازیگران

در شغل بازیگری نیز مثل هر حرفه و فن دیگری همواره شاهد ظهور مشاغل یا مدعیان کاذبی هستیم که از بدون تجربه و طی کردن فرآیند طبیعی این حرفه و به دلیل برخی دلایل و رانت و میانبرهای غیرحرفه ای وارد این حوزه شده و ره صدساله را یک شبه طی کرده اند. هرچند بسیاری از آنها بازیگران بادکنکی هستند که به سرعت تهی شده و به فراموشی سپرده می شوند. جمشید مشایخی بازیگر پیشکسوت و قدیمی سینمای ایران با انتقاد از این وضعیت می گوید: این روزها ما با یک معضل عجیب در بازیگری مواجه شده ایم. مثلاً کارگردانان عده ای پیرمرد و پیرزن که هیچ اطلاعی راجع به عرصه بازیگری ندارند را وارد این عرصه می کنند که اکثرشان هم کار کمدی انجام می دهند و طرف فقط بلد است یک دیالوگ را بگوید و آن را در هر کاری هم تکرار می کند و دستمزدهای آنچنانی می گیرد. مشایخی همچنین تاکید می کند: اگر بازیگری چهره زیبا داشته باشد به خودی خود برای او نقطه ضعف محسوب نمی شود، بلکه نباید صرفاً روی چهره تکیه کند. متأسفانه برخی از ستاره های ما صرفاً به چهره شان اکتفا می کنند و هیچ گامی برای افزایش و بالا بردن توانایی هایشان بر نمی دارند. یک بازیگر مانکن نیست که صرفاً با تکیه بر زیبایی اش مردم او را ببینند بلکه باید مردم را غرق در توانایی های ذاتی اش بکند.

آموزشگاه های بازیگری

سینما در مقام یک هنر - صنعت بیش از دیگر هنرها مورد توجه و تمسک جوانان قرار می گیرد و در ایران هم بازار تقاضای آن بویژه در 2 دهه اخیر گسترش پیدا کرده است. کعبه آمال بیشتر این جوانان هم بازیگری سینماست که به هر دری می زنند تا به آن راه پیدا کنند. میزان این تقاضا به حدی رشد کرده است که دیگر مراکز دولتی آموزشی هنر در دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی، پاسخگوی خیل عظیم متقاضیان این امر نیست. بر همین اساس بویژه در دهه گذشته شاهد رشد آموزشگاه های آزاد بازیگری در سطح کشور و بویژه در پایتخت هستیم که تنها تعدادی از آنها موفق عمل کرده اند. حمید سمندریان، کارگردان تئاتر و استاد باسابقه بازیگری - که

مدیر یکی از آموزشگاه‌های آزاد سینمایی است - در توضیح نقش کلاس‌های بازیگری در موفقیت یا عدم موفقیت یک فرد می‌گوید: این کلاس‌ها، کارگاه ساخت و پرورش بازیگر نیست. نمی‌توان بدون کوچک‌ترین شناخت و علاقه واقعی به هنر بازیگری به این کلاس‌ها آمد و موفق شد. علاوه بر آن پشتکار و سختکوشی لازمه موفقیت در این امر است که هرکسی از پس آن بر نمی‌آید.

به گفته وی، بعضی از آموزشگاه‌های سینمایی صلاحیت تدریس و عرضه خدمات مناسب در این رشته سینمایی را ندارند، اما به دلایل نامعلوم مجوز تاسیس این کارگاه‌ها را دریافت می‌کنند و با خیل بی‌شماری از این متقاضیان روبه‌رو می‌شوند که با انواع و اقسام ترندها آنها را جذب آموزشگاه‌ها می‌کنند و در نهایت هم چیزی عاید هنرجوی علاقه‌مند نمی‌شود و دست خالی و سرخورده راهی بازار کار می‌شوند. مهدی فخیم‌زاده، کارگردانی که در اغلب مجموعه‌های تلویزیونی از هنروران بازیگری در کارگاه آموزش بازیگری خود استفاده می‌کند، درباره کارکرد آموزشگاه آزاد بازیگری می‌گوید: تحصیلات آکادمیک برای حضور در حرفه بازیگری یا هر رشته هنری لازم و ضروری است، اما شرط کافی نیست، کما این‌که بسیاری از بازیگران خوب ایرانی از تحصیلات آکادمیک بی‌بهره‌اند، اما بازیگران قابل‌توجهی از آب درآمده‌اند.

رسول صدرعاملی، کارگردانی که ترانه علیدوستی را برای بازی در فیلم «171» من ترانه 15 سال دارم» را یکی از آموزشگاه‌های سینمایی انتخاب کرده نیز معتقد است: در بخش خصوصی بجز چند آموزشگاه بازیگری که واقعا کاربلد هستند، بقیه صرفا به دلیل انبوه متقاضیان برای ورود به حرفه بازیگری تاسیس شده‌اند و متاسفانه در اغلب آنها هم شاهد بوده‌ایم که با تکیه بر اسم یک هنرپیشه معروف در تبلیغات، جوانان علاقه‌مند را جذب کلاس‌هایشان کرده‌اند و متاسفانه در بسیاری موارد بازده هم نداشته است. محمود عزیزی، بازیگر و استاد دانشکده هنرهای زیبا نیز در این باره می‌گوید: در هیچ کجای دنیا که بگردید این تعداد از آموزشگاه‌های آزاد را نمی‌بینید و هیچ‌کس در هیچ گوشه دنیا نیز نمی‌تواند بگوید بعد از 2 الی 3 ماه می‌توان بازیگر شد. در نهایت آیا به تعداد این آموزشگاه‌های آزاد که در هر ترم حداقل 40 الی 50 نفر را جذب می‌کند ما خروجی بازیگر حرفه‌ای هم داریم؟

پایان بازیگری

بازیگری از آن دست مشاغلی است که به واسطه سویه هنری‌اش، بازنشستگی و پایان ندارد مگر این‌که با پایانی ارادی از سوی بازیگر مواجه شود. خستگی، دلزدگی، پیری و ناتوانی یا عدم پیشنهاد و فرصت‌های کاری و البته مرگ دلایلی هستند که پایان بازیگری را برای یک هنرپیشه رقم می‌زنند. اما این به معنای پایان بازیگری از لحاظ سازمانی و معیار تاریخی و زمانی است و گرنه بازیگری در حقیقت ماهوی خود از جمله مشاغلی است که عدم خلاقیت و نوآوری و تکرار کردن خود در آن به پایان حرفه‌ای و هنری این شغل منتهی شده و به تدریج به حذف بازیگر از عالم بازیگری منجر می‌شود. بازیگران بزرگ آنهایی هستند که با توانایی و هنر خویش به خاطرهای در ذهن مخاطب بدل شده و هیچ وقت به پایان نمی‌رسند.

سیدرضا صائمی / جام‌جم